

Ks. mgr lic. Tomasz Smoliński
Sąd Kościelny Diecezji Włocławskiej

Istotne cele małżeństwa katolickiego

Treść: Wstęp. 1. Nauka o celach małżeństwa w starożytności. 2. Cele małżeństwa w nauczaniu średniowiecznym. 3. Problematyka celów małżeństwa w KPK z 1917 roku. 4. Istotne cele małżeństwa z perspektywy dokumentów Soboru Watykańskiego II. 5. Cele małżeństwa w KPK z 1983 roku. Zakończenie.

Wstęp

Podstawowe cele małżeństwa we współczesnym prawodawstwie kościelnym określa kanon 1055 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., według którego małżeństwo jest „przymierzem, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury do dobra małżonków oraz do zrodzenia i wychowania potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu.”¹ Z treści tego kanonu, będącego definicją małżeństwa katolickiego, wynikają również dwa istotne cele przymierza małżeńskiego: dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa².

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83], kan. 1055 § 1.

² Por. TAMŻE.

1. Nauka o celach małżeństwa w starożytności

Określenie celów małżeństwa przechodziło swój rozwój na przestrzeni wieków. Tym zagadnieniem interesowali się nie tylko kanoniści, ale także teologowie, filozofowie i prawnicy³. Już w prawie rzymskim wielką wagę przykładano do małżeństwa jako wspólnoty życia kobiety i mężczyzny zawieranej na stałe, która jest naturalną przestrzenią dla zrodzenia i wychowania potomstwa. W związku z powyższym jednym z wymogów do zawarcia małżeństwa była tzw. „*pubertas*”, czyli dojrzałość płciowa kobiety i mężczyzny. Przed zawarciem małżeństwa dokonywały się oględziny ciał nupturientów, jeśli okazywało się, że któraś ze stron nie jest zdolna do współżycia płciowego nie dopuszczano do zawarcia tego związku, aż do czasu osiągnięcia seksualnej dojrzałości⁴. Jeszcze bardziej rygorystyczne przepisy w tym względzie dawało prawo justyniańskie, które zabraniało osobom niezdolnym do spłodzenia potomstwa, czyli impotentom i kastratom, zawierania małżeństwa. Popierało to również prawo za czasów Augusta, które do tego katalogu dołączyło osoby starsze, które nie posiadały już zdolności rozrodczej⁵. Wynika z tego, że jednym z głównych i właściwie pierwszorzędnych celów małżeństwa w starożytnym Rzymie było posiadanie potomstwa. Istniało w społeczeństwie przekonanie, że posiadanie potomstwa w małżeństwie było nie tylko moralną koniecznością, ale także obowiązkiem każdego obywatela. Obok innych celów małżeństwa, takich jak zgodność małżeńska, miłość czy wierność, to właśnie posiadanie potomstwa odgrywało pośród nich cel pierwszoplanowy. Wymóg ten nie wynikał tylko z prawa stanowionego, ale również, a może przede wszystkim,

³ Por. M. POGORZELSKA, *Cele małżeńskie w doktrynie i w prawie kanonicznym*, *Studia Teologiczne* 32 (2014), s. 425.

⁴ Por. R. WIERZCHANOWSKI, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, *Tarnowskie Studia Teologiczne* 35 (2016) nr 2, s. 52.

⁵ Por. TAMŻE.

z obyczajów i tradycji, które w prawie rzymskim budowały cały porządek prawny⁶.

Wiele razy o celach małżeństwa w swoich pismach wypowiadali się Ojcowie Kościoła. Bardzo często autorzy wczesnochrześcijańscy określali akty współżycia seksualnego jako, same w sobie, złe i grzeszne. Tym samym chcąc je usprawiedliwić stawiali małżeństwo w roli środka leczącego namiętności⁷. Można to odczytać w pismach Tertuliana, który twierdził, że dawniej celem małżeństwa była prokreacja, aby zaludnić ziemię, jednak po Chrystusie i w oczekiwaniu na Jego kolejne przyjście, cel ten stracił na ważności, a małżeństwo jest tylko sposobem na leczenie ludzkiej pożądlivosti⁸. Takie podejście do małżeństwa po części popierali inni Ojcowie Kościoła, ale rozwijali to zagadnienie o miłość małżeńską. Klemens Aleksandryjski, Grzegorz z Nazjanzu i Ambroży postrzegali małżeństwo nie tylko jako instrument do prokreacji i zaradzanie pożądlivosti, ale także jako lekarstwo na samotność⁹.

Szczególną rolę w nauce o celach i dobrach małżeńskich odegrały poglądy św. Augustyna. Wymienia on trzy dobra małżeństwa: „*bonum prolis*”, „*bonum fidei*”, „*bonum sacramenti*”. W tych trzech dobrach biskup z Hippony widział usprawiedliwienie dla pożądlivosti. Św. Augustyn uznawał wielką wartość i dobro instytucji małżeństwa, ale jednocześnie w pożyciu małżeńskim widział moralne zło wpływające z grzechu pierworodnego. To właśnie te trzy dobra: dobro potomstwa, dobro wierności i dobro nierozzerwalności, uprawniają do pożycia cielesnego, chociaż samo w sobie jest ono złe i grzeszne i jednocześnie uwalniają od zarzutu pożądlivosti. Pozwala to małżonkom na korzystanie bez grzechu z aktów małżeńskich, jednak nie mogą oni w nich upatrywać tylko i wyłącznie realizacji

⁶ Por. P. NICZYPORUK, *Zawarcie małżeństwa „liberorum procreandorum causa” w prawie rzymskim*, Zeszyty prawnicze 14/3, s. 195-196.

⁷ Por. R. WIERZCHANOWSKI, *Dobro potomstwa...*, dz. cyt., s. 55.

⁸ Por. TAMŻE, s. 56.

⁹ Por. W. GÓRALSKI, *Dobro małżonków a istotne obowiązki małżeńskie*, Warszawa 2010, s. 14.

swoich przyjemności, ale mają w nich realizować dobra małżeńskie, a w szczególności zrodzenie potomstwa. „*Bonum prolis*” dawało zatem uprawnienie do małżeńskiego pożycia seksualnego, ale także zobowiązywało do przyjęcia z miłością potomstwa i dobrego wychowania go, które św. Augustyn określa przez chętnie wykarmienie i religijne wychowanie¹⁰.

2. Cele małżeństwa w nauczaniu średniowiecznym

W nauczaniu scholastycznym większość autorów opierała swoje poglądy na twierdzeniach św. Augustyna. Wśród nich między innymi Piotr Lombard twierdził, że przed grzechem pierworodnym zadaniem małżeństwa było zaludnianie ziemi, po grzechu pierworodnym do tego zadania dołączyło zaspokajanie pożądliwości, natomiast po odkupieniu Chrystusa małżeństwo jest środkiem leczniczym dozwolonym ze względu na słabość ludzką¹¹. Odmiennej myśli byli Prevostin i Anzelm z Laon, którzy uważali, że w każdym czasie to potomstwo było przyczyną zawierania małżeństwa¹². Wśród tych autorów pierwszym, który dokonał usystematyzowania nauki dotyczącej celów małżeństwa, a także w pewien sposób ich hierarchizacji był Izydor z Sewilli. Mówił, że żonę pojmuje się ze względu na: „*causa prolis*”, „*causa adiutorii*”, „*causa incontinentiae*”¹³.

Po raz pierwszy w pełni cele małżeńskie usystematyzował w swojej nauce św. Tomasz z Akwinu. Dokonał on rozróżnienia dwóch poziomów prawa naturalnego: wspólnego dla ludzi i zwierząt oraz dotyczącego tylko i wyłącznie ludzi. Prokreację, którą uważa za „*finis principalis*” stawia na poziomie prawa wspólnego dla ludzi i zwierząt, zaś na poziomie prawa właściwego tylko ludziom stawia wzajemną pomoc małżonków w służbie rodziny, która jest celem społecznym, i którą uważa za „*finis secundarius*”. Cel prokreacji jest dla Akwinaty

¹⁰ Por. L. ŚWITO, *Istota bonum prolis*, Prawo Kanoniczne 45 (2002) nr 3-4, s. 54-56.

¹¹ Por. TAMŻE.

¹² Por. TAMŻE, s. 57.

¹³ Por. W. GÓRALSKI, *Dobro małżonków...*, dz. cyt., s. 16.

celem pierwszorzędnym, a owa wzajemna pomoc małżonków ma wspierać ten cel. Ponadto św. Tomasz w obawie, że cel prokreacji może przerodzić się w pożądliwość, która jest czymś złym i grzesznym, wyróżnia drugi cel drugorzędny małżeństwa, którym jest „*remedium concupiscentiae*”. W tym rozróżnieniu autor chciał przede wszystkim odróżnić znaczenie aktu małżeńskiego od pojmowania tego aktu na płaszczyźnie prawa naturalnego ogólnego, co sprowadziło by go do poziomu zachowań zwierzęcych¹⁴.

3. Problematyka celów małżeństwa w KPK z 1917 roku

W świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r., w kanonie 1081 § 1, prawodawca określa, pośrednio, podstawowy cel małżeństwa. Postanawia w nim, że strony otrzymują i przekazują sobie nawzajem w zgodzie małżeńskiej, dożywotnie i ekskluzywne prawo do ciała¹⁵. Wynika z tego, że istotnym elementem, a zarazem celem małżeństwa jest „*ius in corpus*”. Jest ono rozumiane jako akty, które są zdolne do wydania potomstwa, ale także i do jego wychowania¹⁶. Skonkretyzowanie celów małżeńskich w KPK z 1917 r. znajdujemy w kanonie 1013 § 1, który określa cel pierwszorzędny i cel drugorzędny małżeństwa. Pierwszorzędnym celem małżeństwa jest wydanie na świat i wychowanie potomstwa, natomiast drugorzędnym celem małżeństwa jest wzajemna pomoc małżonków i zaspokojenie popędu¹⁷. Warto podkreślić, że odnośnie do pierwszorzędnego celu małżeństwa, ustawodawca nie ogranicza się jedynie do zrodzenia potomstwa, ale także podkreśla jego wychowanie. Poprzez wychowanie rozumie dalszy etap wydawania na świat potomstwa, aby doprowadzić je do całkowitej samodzielności. Ten etap nie sprowadza się tylko i wy-

¹⁴ Por. TAMŻE, s. 18-19.

¹⁵ Por. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS 1917, Pars II [dalej cyt.: KPK/17], kan. 1081 § 1.

¹⁶ Por. R. WIERZCHANOWSKI, *Dobro potomstwa...*, dz. cyt., s. 58-59.

¹⁷ Por. M.A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*, Katowice 1987, s. 43.

łącznie do pojedynczych aspektów życia, ale dotyczy wszystkich jego wymiarów i odnosi się do wychowania na różnych płaszczyznach, z których można wymienić chociażby wymiar religijny, moralny, fizyczny, obywatelski¹⁸. Jeśli chodzi o cel drugorzędny – wzajemna pomoc małżonków – również należy postrzegać go szeroko. Owa pomoc obejmuje potrzeby człowieka na różnych płaszczyznach jego życia, zarówno fizycznych jak i psychicznych. Trudno jest wymienić zakres tych potrzeb, ale do tych podstawowych należą potrzeby materialne, religijne, kulturalne, intelektualne, miłości, szacunku, przynależności, samourzeczywistnienia czy poczucie bezpieczeństwa¹⁹.

Po promulgacji KPK z 1917 r. nadal rozwijała się nauka na temat celów małżeńskich. Niektórzy autorzy źródła dyskusji na ten temat upatrują w przemianach gospodarczych i rozwoju myśli personalistycznej, który miał miejsce w tym czasie. Bardzo duży wkład w hierarchizację celów miał papież Pius XI, szczególnie w dwóch swoich encyklikach: *Divini Illius Magistri* (o chrześcijańskim wychowaniu młodzieży) – 1929 r. oraz *Casti connubi* (o małżeństwie chrześcijańskim) – 1930 r.²⁰ W encyklice *Casti connubi* papież jasno podkreśla znaczenie *bonum prolis*, które zajmuje w hierarchii dóbr małżeńskich pierwsze miejsce. Papież zwraca również uwagę na wychowanie potomstwa, które powinno dokonywać się na dwóch płaszczyznach: duchowej i fizycznej. Właściwe wychowanie ma otwierać człowieka nie tylko na służbę swojej rodzinie, ale także na służbę Bogu, Kościołowi i ojczyźnie. Takie rozumienie celów małżeńskich służy usprawiedliwieniu aktów małżeńskich, które dążą do zrodzenia i wychowania potomstwa. Pomocą w tym ma być *bonum fidei*, gdyż przez wierność i miłość małżeńską może dojść do właściwego rozwoju zarówno małżonków, jak i potomstwa. Papież tym samym

¹⁸ Por. R. WIERZCHANOWSKI, *Dobro potomstwa...*, dz. cyt., s. 59.

¹⁹ Por. A. SKRECZKO, *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny Tysiąclecia (1957–1966)*, Studium teologiczno – pastoralne, Białystok 2002, s. 128.

²⁰ Por. M. POGORZELSKA, *Cele małżeńskie...*, dz. cyt., s. 427.

dowartościowuje wzajemną pomoc małżonków i obok *bonum prolis* uznaje ją za najważniejszy czynnik i cel małżeństwa²¹.

Po promulgacji kodeksu z 1917 r. i nauczaniu Piusa XI, zaczęło rozwijać się wśród kanonistów bardziej personalistyczne podejście do celów małżeństwa. Nowe trendy pośród wielu autorów, zaczęła wprowadzać praca niemieckiego kanonisty H. Domsa pt. *Sinn Und Zweck der Ehe* z 1935 r. W tym dziele autor opierając się na najnowszych ówczesnie badaniach biologii, psychologii i seksuologii, próbuje wskazać nową hierarchię celów małżeńskich. Według niego głównym celem małżeństwa jest wzajemne dopełnianie się małżonków, zarówno fizyczne jak i duchowe. Zrodzenie i wychowanie potomstwa schodzi na dalszy plan i pełni rolę wspomagającą dla celu pierwszorzędowego. Akt seksualny Doms tłumaczy jako najwyższy wyraz wspólnoty cielesnej i duchowej małżonków i jest on czynnikiem satysfakcji moralnej w unii miłości małżeńskiej²². Takie podejście do celów małżeńskich znalazło wśród kanonistów wielu zwolenników. Nie zostało to jednak przyjęte do oficjalnej nauki Kościoła, gdyż Dekret św. Oficjum z 1944 r. stanowczo potępił takie poglądy broniąc hierarchii celów małżeńskich zawartych w KPK/17²³.

4. Istotne cele małżeństwa z perspektywy dokumentów Soboru Watykańskiego II

Istotną rolę w interpretacji i systematyzacji dób i celów małżeńskich odegrał Sobór Watykański II, a zwłaszcza dwa dokumenty soborowe: Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* oraz Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*²⁴.

W numerze 11 Konstytucja *Lumen gentium* przyrównuje relacje małżonków do relacji Chrystusa z Kościołem, które dokonują się

²¹ Por. R. WIERZCHANOWSKI, *Dobro potomstwa...*, dz. cyt., s. 61-62.

²² Por. W GÓRALSKI, *Dobro małżonków...*, dz. cyt., s. 28-29.

²³ Por. TAMŻE, s. 28.

²⁴ Por. F. AZNAR GIL, *Derecho matrimonial canónico*, t. 1, Salamanca 2001, s. 57.

w misterium jedności i płodnej miłości. Określa cel małżeństwa jako wzajemne wspieranie się oraz przyjęcie i wychowanie potomstwa. To pozwoli małżonkom osiągnąć kolejny cel, jakim jest świętość. Ponadto zaakcentowany jest wymiar wychowawczy. Małżonkowie jako rodzice powinni w swych rodzinach, które są domowymi Kościołami, poprzez słowo i przykład, być dla swoich dzieci pierwszymi zwiastunami wiary i pielęgnować ich powołanie²⁵.

W konstytucji *Gaudium et spes*, w numerach 48-52, cel małżeństwa tłumaczony jest bardziej personalistycznie. Dokument ten wskazuje na znaczenie miłości małżeńskiej, która ma doniosłe i wielkie znaczenie. Obejmuje ona dobro całego człowieka i potrafi nadać szczególną godność wszelkim duchowym i cielesnym przejawom. To właśnie miłość prowadzi małżonków do pełnego i wzajemnego oddawania się sobie. Ta miłość, która przewyższa czysto erotyczne skłonności, w instytucji małżeństwa zwieńczona jest zrodzeniem i wychowaniem potomstwa. Małżonkowie w wypełnianiu obowiązku wychowania dzieci współpracują z Bożą miłością i tym samym dążą do własnego uświęcenia. Spełniając swoje rodzicielskie zadania w duchu miłości, małżonkowie mogą liczyć na odpłatę od swoich dzieci w formie wdzięczności, szacunku, zaufania i pomocy we wszelkich trudnościach życiowych, w sposób szczególny w starości²⁶. Konstytucja w swojej treści dowartościowuje cele drugorzędne i łączy cele instytucjonalne z celami personalistycznymi małżeństwa. Podkreśla znaczenie miłości duchowo – nadprzyrodzonej, która pozwala oddawać się ofiarnie małżonkom nawzajem oraz wydać na świat i wychować na pełnowartościowych ludzi swoje potomstwo²⁷.

²⁵ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* (26.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-163 [dalej cyt. LG].

²⁶ Por. M.A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne prawo małżeńskie...*, dz. cyt., s. 44.

²⁷ Por. TAMŻE, s. 45.

5. Cele małżeństwa w KPK z 1983 roku

Rezultat nauki soborowej dotyczącej celów małżeństwa odnajdujemy w Kodeksie Jana Pawła II w kanonie 1055 § 1. Swoją treść opiera on przede wszystkim na dokumentach soborowych i encyklice Pawła VI *Humanae vitae*²⁸, które widzą ukierunkowanie małżeństwa przede wszystkim na dobro małżonków oraz zrodzenie i wychowanie potomstwa²⁹. W odróżnieniu od KPK z 1917 r. nowy kodeks nie poświęca osobnego kanonu celom małżeńskim, ale zawiera je w kanonie podającym definicję małżeństwa. Kanon 1055 § 1 mówiąc o dobru małżonków oraz zrodzeniu i wychowaniu potomstwa odzwierciedla soborową naukę o małżeństwie jako głębokiej wspólnotcie życia i miłości. Wspólnota ta nie ma polegać jedynie na wzajemnej pomocy i aktach seksualnych, ale obejmuje całość życia małżeńskiego. Wynika z tego, w przeciwieństwie do KPK z 1917 r., że małżeństwo nie istnieje tylko w celu zrodzenia potomstwa, ale sama natura małżeństwa i dobro potomstwa wymagają, aby miłość małżeńska w tej wspólnotcie właściwie się wyrażała, rozwijała i dojrzewała. Wspólnota małżeńska zmierza zatem także do dobra małżonków³⁰. Ponadto nowe prawodawstwo dokonało zrównania pod względem wartości celów małżeńskich. Zarówno *bonum coniugum* jak i *bonum prolis* są sobie równe i nie dzieli się ich na cele pierwszorzędne czy drugorzędne³¹.

W przypadku celu jakim jest dobro małżeńskie prawodawca nie określa precyzyjnie co wchodzi w jego skład. Jest to podyktowane ciągłym poznawaniem natury ludzkiej i nieustannym precyzowaniem z biegiem czasu elementów wchodzących w skład dobra małżonków³². Niektórzy kanoniści próbują jednak określać ogólnie czym jest dobro

²⁸ Por. PAWEŁ VI, encyklika „*Humanae vitae*” (25.07.1968), AAS 60 (1968), s. 257-299, tekst polski w: *Posoborowe dokumenty Kościoła Katolickiego o małżeństwie i rodzinie*, Kraków 1999, s. 21-42 [dalej cyt.: HV].

²⁹ Por. F. PUIG, *La esencia del matrimonio a la luz del realismo jurídico*, Pamplona 2004, s. 145-180.

³⁰ Por. P.M. GAJDA, *Prawo Małżeńskie Kościoła Katolickiego*, Tarnów 2000, s. 28.

³¹ Por. M. POGORZELSKA, *Cele małżeńskie...*, dz. cyt., s. 431.

³² Por. P.M. GAJDA, *Prawo Małżeńskie...*, dz. cyt., s. 29.

małżonków. Stwierdzają, że dobro małżonków to przede wszystkim dojrzewanie małżonków przez całe życie małżeńskie, które ma ich doprowadzić do zbawienia. Inni twierdzą, że dobro małżonków to wzajemne uzupełnianie się polegające na psychoseksualnej integracji. Można także znaleźć stanowisko, które mówi, że dobro małżonków to przede wszystkim zdolność relacji międzyosobowych pomiędzy małżonkami. Ponadto podkreśla się, że dobro małżonków oprócz tego, że jest celem małżeństwa, jest także źródłem praw i obowiązków małżonków. Mogą być one osiągnane przede wszystkim przez wzajemną pomoc i służenie sobie, np. poprzez podjęcie pracy zarobkowej, która zabezpieczy byt materialny rodziny³³.

Według nauki Kościoła można przyjąć kilka podstawowych sfer, w których urzeczywistnia się dobro małżonków. Sfery te obejmują zadania i wartości, które można określić jako: intymne pożycie małżonków; duchowa jedność i wzajemna pomoc; doskonalenie osobowości małżonków; uświęcenie małżonków³⁴.

Cel i jednocześnie obowiązek jakim jest *bonum coniugum*, bardzo często jest podejmowany i interpretowany w orzeczeniach Roty Rzymskiej. W ten sposób można poznać coraz to bardziej skonkretyzowane elementy wchodzące w skład dobra małżonków³⁵. Jako przykład może tutaj posłużyć wyrok c. Stankiewicz z 30 kwietnia 1998 r., w którym cel dobra małżonków jest jednocześnie rozpatrywany w perspektywie praw i obowiązków małżeńskich i stwierdza się, że realizuje się on przez wzajemną integrację psychoseksualną i międzyosobową małżonków. Dobrym przykładem może także być wyrok c. Pompedda z 14 lipca 1997 r., w którym wymieniony jest katalog elementów odnoszących się do życia i do relacji międzyosobowych, które budują wspólnotę życia. Wśród tych elementów wymienia się takie jak: wzajemna pomoc, zaspokojenie pożądliwości, zdolność do relacji heteroseksualnych, wzajemna integracja psychoseksualna, wspólny proces dojrzewania do osiągnięcia wyższych wartości,

³³ Por. TAMŻE.

³⁴ Por. TAMŻE, s. 30.

³⁵ Por. W. GÓRALSKI, *Dobro małżonków...*, dz. cyt., s. 84.

całkowite oddanie się osoby jako uzupełnienie współpartnera, doskonałość duchowa poprzez integrację międzyosobową, jedność we wzajemnym losie, współuczestnictwo w tym samym życiu i w tym samym losie zarówno w pomyślności jak i w przeciwnościach, itp.³⁶

Drugim celem małżeństwa, o którym mówi nam kanon 1055 § 1 jest „*bonum prolis*”. KPK z 1983 r. interpretuje go jednak inaczej niż dotychczasowe ustawodawstwo. Skierowanie ku potomstwu jest tutaj rozumiane bardziej personalistycznie i nie postrzega się go tylko i wyłącznie jako aktu czysto biologicznego, ale jako akt osobowy, który wyraża w sposób szczególny miłość małżeńską. Sam akt seksualny postrzegany jest jako udział małżonków w realizacji zamysłu Bożego jakim jest przekazywanie życia oraz jako akt osobowego, trwałego i wzajemnego oddania się małżonków³⁷. Nie oznacza to jednak, że wyklucza się całkowicie akt seksualny, który doprowadza do zrodzenia potomstwa. Prawo kanoniczne jasno określa jakie warunki musi spełniać akt małżeński, aby był zdolny do zrodzenia potomstwa. Według niego pełny akt małżeński ma miejsce wtedy, gdy poprzez naturalne współdziałanie seksualne małżonków, następuje wprowadzenie męskiego członka w stanie erekcji do pochwy kobiety i złożenie w niej nasienia. Tymczasem od strony kobiety następuje wchłonięcie nasienia do macicy, gdzie następuje zapłodnienie. Akt małżeński nie może się jednak sprowadzać tylko do aspektu czysto fizycznego – jednoczącego małżonków, ale powinien być związany z aspektem prokreacyjnym, czyli skierowanym na potomstwo. W tym znaczeniu każdy akt małżeński posiada podwójny wymiar, jednoczący i prokreacyjny, gdyż prawdziwa miłość małżeńska wyrażająca się w tym akcie powinna być otwarta na życie. Chodzi zatem tutaj o taki akt darowania i przyjęcia wymiaru płodności mężczyzny

³⁶ Por. TAMŻE, s. 85.

³⁷ Por. H. STAWNIAK, *Uprawnienie – obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, Prawo Kanoniczne 32 (1989) nr 3-4, s. 132.

i kobiety, którego rezultatem jest przyszłe ojcostwo i macierzyństwo, i które doprowadza do pełnego zjednoczenia małżeńskiego³⁸.

Poza przekazywaniem światu nowego życia w akcie małżeńskim prawodawca do drugiego celu małżeństwa dodaje jeszcze wymóg wychowania potomstwa, które przychodzi na świat w małżeństwie. Wychowanie jest w pewnym sensie dalszym wydawaniem na świat potomstwa, które ma go przygotować do życia³⁹. Ponadto wychowanie jest istotnym obowiązkiem małżeńskim, dlatego nie tylko zobowiązuje moralnie, ale także prawnie małżonków do wypełniania go. Strony zawierające małżeństwo powinny ten obowiązek znać i akceptować, mieć wolę do wypełniania go oraz zdolność do jego podjęcia⁴⁰. Z tym celem i jednocześnie obowiązkiem, jak mówił Jan Paweł II, wiąże się szczególna odpowiedzialność. Zjednoczenie małżeńskie angażuje w tym zakresie odpowiedzialność kobiety i mężczyzny w stosunku do przyjęcia potencjalnego potomstwa oraz aktualnego, potwierdzonego w konkretnych okolicznościach. Małżonkowie są odpowiedzialni za nowo wzbudzone życie nie tylko wobec samych siebie, ale także wobec innych⁴¹.

Wychowanie potomstwa jako prawo i obowiązek rodziców powinno obejmować wiele aspektów życia dziecka. Według kanonu 1136 KPK z 1983 r. w jego skład wchodzi: wychowanie fizyczne (troska rodziców o rozwój fizyczny dziecka od chwili poczęcia oraz ochrona jego życia), wychowanie społeczne (prawo rodziców do właściwego systemu społecznego i gospodarczego wspomagającego utrzymanie rodziny), wychowanie kulturalne (troska rodziców o edukację dziecka obejmującą rozwój intelektualny i kulturowy, który ma je przygotować do uczestniczenia w życiu społecznym), wychowanie moralne (troska rodziców o prawidłowe kształtowanie sumienia dziecka) oraz

³⁸ Por. L. ŚWITO, *Istota...*, dz. cyt., s. 84–85.

³⁹ Por. M.A. ŻUROWSKI, *Kanoniczne prawo małżeńskie...*, dz. cyt., s. 56.

⁴⁰ Por. J. KRAJCZYŃSKI, *Wychowanie dzieci i młodzieży w świetle posoborowych dokumentów Stolicy Apostolskiej i Konferencji Episkopatu Polski*, Płock 2002, s. 71-72.

⁴¹ Por. TAMŻE, s. 72.

wychowanie religijne (troska rodziców o wychowanie dziecka zgodnie ze swymi przekonaniami religijnymi i moralnymi)⁴².

Biorąc pod uwagę płaszczyzny na których ma się wypełniać cel wychowania potomstwa można je podzielić na dwie grupy. Pierwszą z nich jest *bonum physicum prolis*, która wyraża pojęcie służby na rzecz przekazania i zachowania życia ludzkiego. Określa się tutaj nie tylko prawo i obowiązek do poczęcia w akcie małżeńskim życia ludzkiego, ale także prawo i obowiązek zachowania tego dziecka przy życiu, jego zrodzenie oraz troskę o utrzymanie dziecka i całości jego członków przy życiu⁴³. Kolejnym pojęciem obejmującym grupę aspektów wychowania poza płaszczyzną biologiczną jest *bonum spirituale prolis*. W tym zwrocie upatruje się przekazanie wartości moralno – religijnych przez rodziców swojemu dziecku⁴⁴.

Zakończenie

Mimo różnego podejścia do kwestii współżycia cielesnego na przestrzeni wieków Kościoła katolickiego, przez cały czas jego istnienia uczeni byli zgodni, że podstawowym celem przymierza małżeńskiego jest spłodzenie potomstwa, a następnie utrzymanie, wychowanie i przekazanie mu wartości moralno – religijnych. Drugim celem małżeństwa, który zawsze zajmował ważne miejsce i pojawiał się w pismach uczonych było dobro małżonków, a zatem wzajemna pomoc, całkowite oddanie się sobie wzajemnie oraz współuczestnictwo w tym samym życiu i w tym samym losie zarówno w pomyślności jak i w przeciwnościach.

⁴² Por. W. GÓRALSKI, *Małżeństwo*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła, red. J. KRUKOWSKI, Pallottinum, Poznań 2011, s. 340.

⁴³ Por. L. ŚWITO, *Istota...*, dz. cyt., s. 95.

⁴⁴ Por. TAMŻE, s. 97-98.

Important purposes of catholic marriage

Summary

Contemporary church legislation indicates two basic purposes of marriage: the good of the spouses and the birth of offspring. Today's doctrine is based on the teaching of philosophers, theologians and doctors of the Church. In this work, considerations have been made regarding the important purposes of marriage, taking into account the views of scholars from ancient times, through the Middle Ages, to the Code of Canon Law of 1917, the Second Vatican Council and finally, the current Code of Canon Law of 1983.

Słowa kluczowe: cele małżeństwa, małżeństwo, zrodzenie potomstwa, dobro małżonków

Key words: purposes of marriage, procreation of offspring, good of the spouses

Nota o autorze

Ks. mgr lic. Tomasz Smoliński – mgr lic. prawa kanonicznego, mgr lic. teologii, doktorant na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW, obrońca węzła małżeńskiego w Sądzie Kościelnym Diecezji Włocławskiej.